

سیما پرنشو
استان خوزستان

درس ششم

اقتصاد دهم انسانی

فصل دوم

❖ نقش دولت در اقتصاد چیست؟

نقش دولت در اقتصاد چیست؟

موقعیت صفحه ۵۶

در برد و باخت دو تیم
فوتبال، هوادارن هر تیم
دیگری را متهم به **خوش**
شانسی و یا **دخال**ت **داور** را
محکوم می کند.

تعرفه واردات

شامل عوارض و مالیات هایی می شود که کشورها به علت حمایت از صنایع داخلی کشورشان از کالاهای وارداتی
اخذ می کنند.

کودهای زیستی

کودهای زیستی، ریزاندامگانهایی (میکروارگانیسم‌هایی) هستند که قادرند عناصر غذایی خاک را در یک فرایند زیستی تبدیل به مواد مغذی همچون ویتامینها و دیگر مواد معدنی کرده و به ریشه گیاه برسانند. مصرف کودهای زیستی کم هزینه تر هستند و در اکوسیستم آلودگی به وجود نمی آورد.

گفت و گو در کلاس صفحه ۵۷

نقش دولت در اقتصاد چیست؟

۱- به نظر شما چرا آقای محمدی باید به دولت مالیات بدهد؟

تا در آمدی برای دولت باشد و دولت بتواند از این طریق به افراد کم توان کمک کند و هزینه های عمومی جامعه مثل هزینه های دفاعی، بهداشتی و رفاهی افراد جامعه را تأمین کند.

نقش دولت در اقتصاد چیست؟

گفت و گو در کلاس صفحه ۵۷

۲- به نظر شما دولت با چه انگیزه ای باید وارد بازی میان عرضه کننده و تقاضاکننده شود؟ این کار برای او چه نفعی دارد؟

تحلیل اول سوال بالا

با انگیزه بهبود و کنترل عملکرد بازار و وضع قوانین و مقررات برای تولیدکننده و عرضه کننده. حضور دولت در بازار برای مدیریت امور و گرفتن قدرت اقتصادی - اجتماعی به او کمک می کند تا بتواند از این راه کسب درآمد کند و برای انجام وظایفش از آنها هزینه کند.

تحلیل دوم سوال بالا

❖ گاهی انگیزه دولت کسب ثروت پول است و گاهی نظارت بر تولید برای ایجاد نظم در هر اقتصاد زیرساخت هایی وجود دارد که تامین آنها در کوتاه مدت سوددهی ندارد و به همین علت مورد توجه بخش خصوصی قرار نمی گیرد و دولت ها مجبورند خودشان هزینه ی این زیرساخت ها را برعهده بگیرند.

نتیجه: حضور دولت موجب ایجاد نظم و امنیت و توسعه ی زیر ساخت های کشور می شود.

نقشه راه

تا اینجا آموختیم که در عرصه اقتصاد **دو بازیگر اصلی** وجود دارد.

نکته ای که در این درس به دنبال آنیم این است که بازی اقتصاد نیازمند یک **داور** است که به آن **دولت** می گویند. دولت با عملکرد درست خود می تواند تخصیص های بهینه ای

برای اقتصاد به وجود آورد. **در پایان این درس می توانیم:**

❖ نقش دولت را در یک اقتصاد بازاری درک کنیم و به خوبی بیان کنیم.

❖ در آمد دولت و انواع مالیات ها را شناسایی کنیم و نقش آن (مالیات) را در اقتصاد توضیح دهیم.

طرح مسئله

فرض کنید شرکت کسب و کاری را طراحی کرده اید و می خواهید عملاً وارد فعالیت شوید. **گام اول** آن است که مجوزهای لازم را برای فعالیت اقتصادی خود از دولت بگیرید. شما با گرفتن مجوزها **اجازه** می دهید که دولت به کار شما **نظارت** کند.

❖ ممکن است از خود پرسید که دولت چرا باید در فعالیت اقتصادی ما **نظارت** کند؟
❖ چرا ما مجبوریم برای کسب و کار هایمان با دولت **هماهنگ** باشیم؟

تعطیل شد

مراقب فور باشید!

تقلبی؟ <-----> اصل؟

فرض کنید شما مالک یک شرکت تولیدکننده دارو هستید و کار خود را با دقت و کیفیت انجام می دهید؛ اما رقیب شما در بازار، که آن هم یک شرکت تولید دارو است، محصولاتی با کیفیت کمتر و قیمت پایین تر ارائه می دهد. این کار او باعث می شود که **نه تنها جان مصرف کنندگان به خطر بیفتد**، بلکه به خاطر ارائه قیمت پایین تر، مشتری ها را نیز به سوی خود جذب می کند. حالا فرض کنید دولتی نباشد که به کار این شرکت دارویی و محصولات او نظارت کند. در این صورت، هم شما به عنوان یک تولیدکننده متعهد ضرر می کنید و مجبور به ترک بازار می شوید و هم **سلامت مصرف کنندگان به خطر** می افتد.

دولت ← نظارت ، ارائه کالا و خدمات

دولت علاوه بر وظایف نظارتی، مسئول ارائه کالاها و خدمات عمومی هم هست. تصور کنید شما و کارمندان و کارگران شرکت، برای رفت و آمد به کارخانه ، نیاز به احداث **جاده** و **پل** دارید. همچنین شرکت های دیگر نیز چنین نیازمندی هایی دارند. **چه کسی** باید این جاده ها و پل ها را احداث کند؟ همچنین مردم یک شهر یا یک کشور، نیاز به **تأمین بهداشت و امنیت** دارند. **چه کسی** باید این کالاهای عمومی را برای مردم فراهم کند؟ **دولت** **مسئول تأمین کالاهای عمومی نیز هست.**

بررسی دو وظیفه دولت

۱- بهبود عملکرد بازار (نظارتی)

روش اجرا ← وضع و اجرای قوانین و مقررات توسط دولت به منظور

❖ مبادلاتی که به نفع خریداران و فروشندگان است را تسهیل و

تشویق می کند

❖ جلوگیری از بروز شرایطی که به مبادلات آنها آسیب می زند

(امنیت و نظم)

❖ عدم تعرض به حقوق یکدیگر (مثلاً دارایی هایی را که متعلق

به آنها نیست تصرف نکنند)

روش اجرا ← وضع و اجرای قوانین و مقررات توسط دولت به منظور

دولت با تعریف و اجرای حقوق مالکیت ، امنیت خرید و فروش و مبادلات را بهبود می بخشد. دولت اجازه نمی دهد تا زمانی که فروشنده اثبات نکند که مالک واقعی چیزی است، آن را بفروشد.

❖ دولت قراردادهای و مالکیت را مشخص می کند تا مردم با افرادی که صاحب کسب و کار موفق هستند به مبادله به پردازند پس تشخیص مالکان کسب و کار موجب امنیت و آسودگی خاطر مصرف کننده می شود و عملکرد بهتری شود. (حمایت حقوق مالکیت افراد)

❖ مالکان کسب و کار باید آزمایشات لازم و گواهی های معتبر و استاندارد را کسب کنند (حفظ سلامت جامعه) سازمان استاندارد وظیفه دارد کیفیت یا عدم کیفیت محصولات را تایید کند.

❖ تضمین مبادلات و کیفیت محصولات

تایید واکسن آنفلوانزا

نظارت استاندارد بر کالای تقو

۲- ارائه کالاهای عمومی

شما چیزهای زیادی دارید که متعلق به خود شماست و می توانید مانع استفاده دیگران از آنها شوید. اما آیا درباره **خیابان، بوستان، تیرهای چراغ برق، پل ها، آتش نشانی و پلیس** هم همین طور است؟ اینها بسیار با ارزش اند ولی هیچ کس نمی تواند این امکانات را فقط برای خودش داشته باشد.

به کالا و خدماتی که توسط افراد زیادی می تواند هم زمان استفاده شود و شما نمی توانید مردم را از استفاده آن محروم سازید، **کالای عمومی** گفته می شود.

دولت برای تأمین سطحی از کالاها و خدمات عمومی برای همگان، از مردم مالیات می گیرد.
تعریف مالیات: قسمتی از دارایی یا درآمد افراد است که توسط دولت و به موجب قانون از افراد جامعه دریافت می شود تا وسیله پرداخت هزینه های عمومی باشد یا در جهت اعمال سیاست های مالی کشور قرار گیرد.

دو هدف اصلی از گرفتن مالیات توسط دولت

- ❖ اولین و مهم ترین هدف مالیات ، افزایش درآمد دولت
- ❖ کاهش فعالیت های نامناسب (کشیدن سیگار، مصرف بی رویه بنزین) افزایش رفتارهای مطلوب (مصرف شیر)

۱- مالیات

الف) افزایش در آمد دولت

مالیات برای تأمین مالی اهداف و پشتیبانی از فعالیت های دولت مانند امنیت، دفاع، امور قضایی، آموزش و بهداشت عمومی ضروری است. شاید تصور زندگی در شهرها و روستاها بدون خدمات ارائه شده توسط دولت مانند مدارس، راه ها، علامت های راهنمایی و رانندگی، پلیس، درمانگاه ها، کتابخانه ها، بوستان ها و... که هزینه های همه آنها از محل مالیات تأمین می شود، سخت باشد!

❖ بنابراین هدف اصلی از مالیات این است که در آمد دولت را تا حدی بالا ببرد که عملکرد دولت مؤثر واقع شود.

ب) کاهش فعالیت های نامناسب و تشویق فعالیت های مطلوب

مالیات بر چوبک های
غذا خوری در چین

کاهش مصرف چوبک
و استفاده از قاشق

کاهش قطع
درختان جنگلی

مالیات بر
سوخت های آلاینده
(بنزین و ...)

کاهش
مصرف

کاهش آلودگی
محیط زیست

مالیات بر
کیسه های پلاستیکی

کاهش
مصرف

کاهش آلودگی
محیط زیست

انواع مالیات

مستقیم

مالیات بر درآمد

- مالیات بر درآمد ملک
- مالیات بر درآمد حقوق
- مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی
- مالیات بر درآمدهای اتفاقی
- مالیات بر درآمد کشاورزی

مالیات بر دارایی

- مالیات بر ارث
- حق تعبیر
- مالیات سالانه بر املاک
- مالیات بر املاک خالی
- مالیات بر اراضی بایر

غیر مستقیم

مالیات بر واردات

- مالیات بر نقل و انتقال ملک و خودرو
- مالیات بر ساخت و فروش ملک

مالیات بر فروش

مالیات بر مصرف

- مالیات بر ارزش افزوده
- مالیات بر مصرف کالا

انواع مالیات

❖ مالیات مستقیم: مبلغی است که به عنوان مالیات دریافت می شود

❖ مالیات غیر مستقیم: بخشی از قیمت کالا می باشد که از مشتری دریافت می شود

انواع مالیاتها

مالیات بر درآمد

مقالات تخصصی

الف) **مالیات مستقیم**: مالیات مستقیم خود به دو دسته مالیات بر **دارایی** و مالیات بر **درآمد** تقسیم می شود. (۱) در مالیات بر درآمد، **درآمد** افراد و شرکت ها (و نه ثروت آنها) مبنای مالیات است. شاید بتوان گفت که مالیات بر درآمد اشخاص مهم ترین نوع مالیات است. مالیات بر درآمد از هر کدام از انواع درآمدها جداگانه دریافت می شود. (مثلاً مالیات بر حقوق و مالیات بر درآمد املاک)

نحوه محاسبه
مالیات بر ارث

۲) اساس و مبنای مالیات بر دارایی، **ثروت مؤدی** (پرداخت کننده مالیات) است. **مهم ترین** نوع مالیات بر دارایی، **مالیات بر ارث** است که از اموال و دارایی های باقی مانده شخص فوت شده، دریافت می شود. در واقع زمانی که اموال شخص متوفی قرار است به وراث او منتقل شود، دولت از دارایی و ثروت در حال انتقال مالیات می گیرد.

بیشتر بدانیم

اقسام مالیات بر درآمد

مقدار مالیات	تعریف	نوع مالیات
معاف از مالیات	هرگونه درآمد ناشی از فعالیت های کشاورزی و زراعت و دامپروری، دامداری، پرورش ماهی، پرورش زنبور عسل، صیادی، ماهیگیری و مواردی از این دست	مالیات بر درآمد کشاورزی و دامپروری
تا سطحی از درآمد (تعیین شده در بودجه سالیانه) معاف از مالیات و مازاد بر این مبلغ و تا هفت برابر آن، ده درصد مالیات کسر می شود. نسبت به مازاد این مبلغ هم ۲۰ درصد کسر می شود	درآمد ناشی از حقوق و دستمزد	مالیات بر درآمد حقوقی
مبنای مالیات اظهارنامه ای است که باید پر کنند و تا قبل از تیرماه سال بعد به اداره امور مالیاتی محل کار خود تسلیم نمایند	درآمد شخص حقیقی از اشتغال به مشاغل تجاری، خدماتی و پزشکی به صورت کل فروش کالا و خدمات پس از کسر هزینه ها	مالیات بر درآمد مشاغل
میزان مالیات و نحوه پرداخت آن، بسته به نوع درآمد حاصله، می تواند متفاوت باشد	درآمدهایی مانند جایزه و معاملات بلاعوض (مثل بخشش و هبه زمینی به دیگری) که معمولاً مستمر و تکرار شونده نیستند و به صورت اتفاقی حاصل می گردند	مالیات بر درآمد اتفاقی
پس از کسر ۲۵ درصد از مبلغ کل اجاره به عنوان هزینه ها و استهلاکات مشمول پرداخت مالیات خواهند شد	درآمد ناشی از اجاره املاک و علاوه بر اجاره، نقل و انتقال املاک هم مشمول مالیات است	مالیات بر درآمد املاک
	از جمع درآمد شرکت های تجاری	مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی

الف) عوارض گمرکی و خدماتی ، مالیات بر صادرات و واردات کالاهای مختلف (تعرفه های گمرکی)

❖ این نوع از مالیات ها :

❖ تابع سیاستهای کلان بازرگانی و شرایط اقتصادی کشورهاست

❖ یکی از راههای درآمدزایی دولت است

❖ به منظور حمایت از صنایع داخلی اخذ می شود

❖ بر اساس قیمت و ارزش کالاها یا ویژگیها و مشخصات آنها (**حجم - وزن**) تعیین و دریافت

می شوند.

انواع عوارض درج شده در قبض های شهرداری مالیات تلقی می شود. شهرداری در مقابل خدماتی که ارائه می کند، وجوهی مانند **عوارض خودرو** یا **عوارض نوسازی** و **دفع پسماند** دریافت می کند.

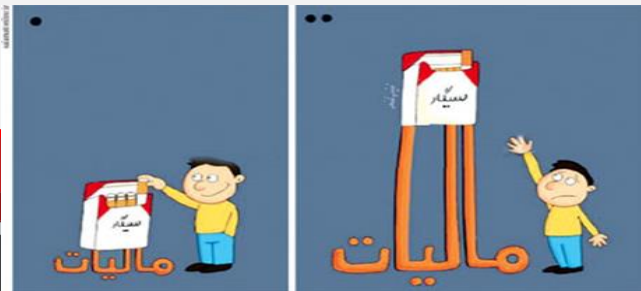
ب) مالیات بر مصرف

مالیاتی که مصرف کنندگان کالاها را در زمان خرید آن کالا (به همراه قیمت کالا) پرداخت می کنند.

به این ترتیب اگر شما میزان بیشتری از آن کالا مصرف کنید، در نهایت مالیات بیشتری نیز پرداخت می کنید.

مصرف بیشتر = مالیات بیشتر

اگرچه این نوع مالیات نهایتاً به وسیله مصرف کننده نهایی پرداخت می شود، اما **وظیفه قانونی پرداخت آن** به **عهده تولیدکنندگان و فروشندگان** است. مالیات بر مصرف، انواع بسیار زیادی دارد که بارزترین نمونه آن در ایران، مالیات بر مشروبات غیرالکلی **ماشینی** و مالیات بر **دخانیات** است.

❖ نوشابه های قندی گازدار و بدون گاز تولید داخل با نرخ (۱۶٪) و واردات آنها با نرخ (۳۶٪)

❖ سیگار، توتون پپ و تنباکوی تولید داخلی (۲۵٪)؛ تولید داخل با نشان بین المللی (۴۰٪)؛ وارداتی (۶۵٪)

انواع مالیات

ج) مالیات بر ارزش افزوده

VAT

(Value added tax)

مالیاتی است که از تفاوت ارزش بین کالا و خدمات عرضه شده با ارزش کالا و خدمات خریداری شده در دوره ای مشخص گرفته می شود.

این نوع مالیات چند مرحله ای است و در هر یک از مراحل تولید و تکمیل تا مصرف نهایی بر حسب ارزش افزوده گرفته می شود.

مالیات tax بر ارزش افزوده با ایجاد شفافیت، **فرار مالیاتی را کاهش** می دهد و از مالیات ستانی مضاعف جلوگیری می کند؛ چراکه مالیات پرداخت شده تولیدکنندگان قبلی از مالیات بر فروش بعدی کسر می شود. به عبارت دیگر **کالا و خدمات واسطه ای** از پرداخت مالیات **معاف** می شوند.

مالیات بر ارزش افزوده (VAT) چگونه کار می کند

در کشورهایی که سازوکار مالیات بر ارزش افزوده برقرار است، کسب و کارها، منبع مالیات را از فروش خودشان جمع آوری کرده و آن را از طریق خرید از دیگر کسب و کارها، پرداخت می کنند.

مرحله ۴: مغازه دار، لباس را به قیمت ۲۰۰۰۰ تومان به مشتری می فروشد.

مرحله ۳: خیاط لباس را می دوزد و آن را به قیمت ۱۲۰۰۰ تومان به مغازه دار می فروشد.

مرحله ۲: پارچه باف، پارچه را می بافد و به قیمت ۵۰۰۰ تومان به خیاط می فروشد.

مرحله ۱: کشاورز پنبه را می رویاند و آن را به قیمت ۱۰۰۰ تومان به پارچه باف می فروشد.

در این شکل نشان داده شده است که چگونه ۱۰ درصد مالیات بر ارزش افزوده (VAT) بر تولید و فروش لباس عمل می کند

$$1000 \times \frac{10}{100} = 100$$

$$1000 + 100 = 1100$$

۲۲۰۰۰ تومان

۱۳۲۰۰ تومان

۵۵۰۰ تومان

۱۱۰۰ تومان

قیمت فروش با مالیات بر ارزش افزوده

۲۰۰۰ تومان

۱۲۰۰ تومان

۵۰۰ تومان

۱۰۰ تومان

مالیات بر ارزش افزوده جمع آوری شده توسط فروشنده

-۱۲۰۰ تومان

-۵۰۰ تومان

-۱۰۰ تومان

-

اعتبار مالیات بر ارزش افزوده‌هایی که در مرحله قبل پرداخت شده

۸۰۰ تومان

+

۷۰۰ تومان

+

۴۰۰ تومان

+

۱۰۰ تومان

مالیات بر ارزش افزوده خالص جمع آوری شده

۲۰۰۰ تومان

$$100 + 400 + 700 + 800 = 2000$$

مجموع مالیات بر ارزش افزوده جمع آوری شده

فرار مالیاتی در برخی کشورها، به دلیل عدم شفافیت درآمدها، زیاد است. به گزارش وزارت امور اقتصادی و دارایی در سال

۹۷ در کشور ما، فرار مالیاتی حدود **۴۰ هزار میلیارد تومان** یعنی معادل **۳۵ درصد** درآمدهای مالیاتی آن سال بوده است!

برخی از انواع مالیات ها در ایران گرفته نمی شود و همین امر سبب شده است که انحرافات در مسیر سرمایه گذاری در کشور

رخ دهد. از جمله این مالیات ها **مالیات خانه های خالی** و **زمین های بایر** است که سبب شده است این نوع دارایی های مصرفی

به دارایی های سرمایه ای غیرمولد تبدیل شود.

زمین بایر را زمینی دانست که سابقه عمران و آبادانی داشته و به حالت موات برگشته است.

بیشتر بدانیم

سهام انواع مالیات در کشورهای مختلف (به درصد)

عنوان	آمریکا	انگلستان	آلمان	سوئد	نروژ	دانمارک	ایران
درآمد مالیات / تولید ناخالص داخلی	۲۴/۸	۳۵	۳۶/۳	۴۵/۸	۴۲/۸	۴۸/۲	۱۰/۵
سهام مالیات بر درآمد اشخاص حقیقی	۴۹/۵	۳۴	۴۱/۶	۳۶/۱	۳۰/۲	۵۱/۷	۱۴
سهام مالیات بر سود شرکتها	۱۱/۱	۱۰	۷/۶	۷/۹	۳۲/۲	۵/۷	۳۷
سهام مالیات بر مصرف	۲۳/۱	۴۰/۵	۴۶	۲۸/۸	۲۶/۴	۳۱/۶	۴۲/۳
بالاترین نرخ مالیات بر درآمد	۴۳/۳	۶۲/۷	۵۹/۳	۷۳/۶	۶۰/۸	۶۹/۸	۳۵

ابزار و منابع تامین مالی دولت

غیر از مالیات، بخش زیادی از درآمدهای مورد نیاز دولت در ایران از محل فروش دارایی‌هایی مثل **نفت** تأمین می‌شود. همانطور که در نمودار می‌بینید، بخش زیادی از درآمدهای دولت از محل فروش دارایی‌های **تجدیدناپذیری** مانند **نفت** و **گاز** تأمین شده است که **درآمدی پایدار نیست؛** با **۱- قیمت نفت** **نوسان** می‌کند و **۲- قابل تحریم** است!

۲- سایر درآمدهای دولت

فروش این نوع دارایی ها، عملاً فروش دارایی هایی است که نه فقط به ما بلکه به **نسل های بعد** هم تعلق دارد. اگر با درآمد حاصل از فروش این منابع، دارایی های دیگری خلق نشود و این درآمدها صرف هزینه های جاری کشور (نظیر پرداخت دستمزد و...) شود، در این صورت **حتماً نسل های بعد، ما را نخواهند بخشید!**

دولت سالیانه بخشی از درآمد مورد نیاز خود را نیز از طریق ایجاد بدهی تأمین می کند؛ یعنی از مردم **قرض** می گیرد یا آنها را در **طرح های عمرانی و سرمایه گذاری های دولت شریک می کند و از محل سود این طرح ها سودی بین آنها تقسیم می کند.** این درآمد نیز نمی تواند تا ابد پایدار باشد.

جایگاه دولت در جریان چرخشی در آمد

در درس قبل گفته شد که دو بازیگر اصلی اقتصاد، **خانوارها** و **شرکتها** هستند. در این درس نیز به جایگاه **دولت** پی بردیم. بنابراین می توان گفت نمودار جریان چرخشی تعاملات بین خانوارها و شرکتها که در درس قبل دیدیم کامل نیست **چرا که دولت را نادیده گرفته بود**، اما دولت برای انجام نقش های مختلفی که بر عهده دارد، خریداری مهم در بازارهای عوامل تولید و نیز بازار کالا و خدمات است و البته با دریافت **مالیات** از شرکتها و خانوادهها و پرداخت **یارانه** به آنها نقشی مهم در اقتصاد ایفا می کند. در شکل زیر، روابط میان دولت با بازارها و خانوارها ترسیم شده است.

جایگاه دولت در جریان چرخشی درآمد

مدل سه بخشی

شامل بخش‌های خانوار، بنگاه و دولت می‌باشد؛ نمودار جریان چرخشی درآمد در این بخش‌ها را، مطالعه می‌کند. در این مدل جریان از بخش خانوار و تولیدکننده به بخش دولت در قالب مالیات می‌باشد. درآمد بخش دولتی در قالب پرداختی‌های دولت برای کالاها و خدماتی که دریافت می‌کند، پرداخت یارانه‌ها، پرداخت به بخش تولید و بخش خانگی وارد جریان چرخشی می‌شود. در واقع در پاسخ به هر پرداخت یک دریافت وجود دارد و بدین شکل مخارج کل یک اقتصاد با درآمد کل آن یکسان می‌شود و یک جریان چرخشی بی‌پایان به وجود می‌آید.

با تشکر از حسن توجه شما عزیزان

